

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ З ПІДВИЩЕННЯ
ЯКОСТІ ОСВІТИ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИSTRATEGIC DIRECTIONS FOR IMPROVING THE QUALITY
OF EDUCATION OF UNIVERSITIES OF UKRAINE

У статті наводяться результати дослідження щодо визначення пріоритетних стратегічних напрямів з підвищення якості освіти університетів України. У ході розгляду стратегій розвитку та стратегічних планів університетів, які увійшли до консолідованого рейтингу з 200 найкращих університетів України 2019 року, з'ясовано, що генеральною стратегічною метою закладів вищої освіти є підготовка конкурентоспроможних фахівців. Виокремлено двадцять найбільш популярних стратегічних цілей закладів вищої освіти щодо підвищення якості освіти та визначено частоту вживаності цих цілей. Виявлено, що найбільш вживаними стратегічними цілями для університетів України є прагнення до розвитку академічної мобільності, підвищення стандартів навчання в університеті за рахунок впровадження у навчальний процес досвіду найкращих світових навчальних закладів та залучення роботодавців до освітнього процесу. Наведено досвід ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» щодо визначення стратегічних напрямів з підвищення якості освіти. На підставі опитування студентів та співробітників університету виокремлено стратегічні цілі, які мають підвищити якість освітніх послуг та конкурентоспроможність майбутніх випускників. Зазначені стратегічні цілі характеризують прагнення професорсько-викладацького й студентського колективів у довгостроковій перспективі.

Установлено, що основними стратегічними напрямками університетів України є удосконалення внутрішньої і зовнішньої системи забезпечення контролю якості навчального процесу, що включає дотримання галузевих стандартів, ліцензування та акредитацію напрямів і спеціальностей, державну атестацію випускників, участь у державних та міжнародних рейтингах; залучення роботодавців до участі в підготовці навчальних програм, узгодження з ними освітніх і професійних стандартів; дотримання індивідуалізації та диференціації навчання обдарованої молоді; упровадження інноваційних технологій та використання в навчальному процесі досягнень вітчизняних і зарубіжних освітніх технологій.

Ключові слова: стратегічні напрями, якість, освіта, університет, якість освіти, підвищення якості освіти.

The article presents the results of the research on determining the priority strategic directions for improving the quality of education of Ukrainian universities. The author considered the development strategies and strategic plans of the universities, which were included in the TOP-200 of the consolidated rating of Ukraine in 2019. The author has identified the twenty most popular strategic goals of universities for improving the quality of education, and determines the frequency of implementation of these goals. It is revealed that the most commonly used strategic goals for Ukrainian universities are the pursuit of academic mobility, raising the standard of study at the university through the introduction of the experience of the world's best educational and the involvement of employers in the educational process. The author has presented the experience of the Luhansk Taras Shevchenko National University in determining strategic directions for improving the quality of education. It has been identified the strategic goals that should improve the quality of educational services and the competitiveness of future graduates by the survey of students and staff of the University. These strategic goals characterize the long-term aspirations of the professor's and student's teams.

It is established that the main strategic directions of Ukrainian universities are improvement of internal and external quality assurance system of educational process, including observance of industry standards, licensing and accreditation of areas and specialties, state certification of graduates, participation in national and international ratings; involvement of employers for the preparation of training programs, coordination with educational and professional standards; adherence to the individualization and differentiation of education of gifted youth; implementation of innovative technologies and use in the educational process of achievements of domestic and foreign educational technologies.

Key words: strategic directions, quality, education, university, quality of education, improvement of quality of education.

УДК 378.4091(477)

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-3-33>

Кравченко О.І.,

докт. пед. наук

доцент кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Підготовка конкурентоздатного фахівця, для якого якісний рівень освіти і професійні можливості діяльності є головними критеріями його соціального захисту, – генеральна стратегічна мета вітчизняних університетів. Активізація уваги до підвищення якості освіти з боку колективів викладачів різних університетів зумовлена державними нормативними документами, такими як стратегія освіти для сталого розвитку ЄЕК ООН, стратегічна програма ЄС «Освіта і навчання 2020», програма COSME, Стратегічна Програма допомоги

ЄС Україні (2018–2020 рр.), стратегія розбудови Європейського простору вищої освіти (ЄВПО) до 2020 року, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. Зокрема, глобалізаційні виклики у сфері освіти вимагають все більшої уваги до стратегічного розвитку закладів вищої освіти з підвищення якості освітніх послуг, оскільки саме стратегія розвитку визначає траєкторію просування університету в освітньому просторі.

Протягом останнього десятиліття заклади вищої освіти України невтомно працюють над підвищенням якості освітніх послуг з метою інте-

грації навчального і наукового процесів у єдиний науково-освітній процес. Здійснено чимало досліджень щодо удосконалення здійснення освітнього процесу, розроблення новітніх технологій, впровадження яких має сприяти підвищенню якості освітніх послуг, визначення педагогічних умов, за допомогою яких уможлиблюється отримання студентами глибоких наукових знань, професійних навичок, реалізація творчого потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З останніх досліджень щодо підвищення якості вищої освіти зазначимо наукові розвідки таких авторів, як В. Антонов, В. Горбов, О. Калініна, О. Кондур, О. Кучерявий, Н. Ничкало, К. Парсяк, Л. Петриченко, С. Романовський. Стратегічному розвитку у вищих навчальних закладах присвячено праці О. Маккавєєвої, О. Мармази, Ю. Логвиненка, С. Натрошвілі, В. Огаренка, С. Салиги, М. Ситницького, Т. Сорочан, В. Шевченко, О. Яришко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання стратегічного розвитку університету щодо підвищення якості освіти недостатньо вивчені.

Мета статті – визначити основні стратегічні напрями вітчизняних університетів щодо підвищення якості освіти. Завдання статті: 1) розглянути стратегії розвитку провідних університетів України; 2) виокремити стратегічні цілі вітчизняних університетів щодо підвищення якості освіти; 3) визначити стратегічні напрями з підвищення якості освіти.

Виклад основного матеріалу. Надання освітніх послуг є статутною діяльністю університету, що визначає сенс його існування, тому досягнення успіхів саме в цьому напрямі є стратегічно важливим завданням. Для здійснення аналізу стратегічних напрямів з підвищення якості освіти ми розглянули оприлюднені стратегії розвитку університетів України, які увійшли до консолідованого рейтингу з 200 найкращих університетів України 2019 року. Як правило, на університетських офіційних сайтах оприлюднюються стратегії розвитку або стратегічні плани, відповідно до яких колектив закладу вищої освіти ставить перед собою стратегічні завдання у довгостроковій перспективі.

У ході аналізу чинних стратегій розвитку вітчизняних університетів виявлено, що переважно університетські стратегії розвитку спрямовані на забезпечення високої якості освітнього процесу для надання студентам знань, умінь та навичок на рівні найкращих світових стандартів відповідно до потреб суспільства та ринку, збереження ідеї органічного поєднання науки та освіти у навчальному процесі, розроблення сучасних освітніх програм для забезпечення потреби у навчанні всіх вікових груп громадян за принципом Life Long Learning. Для багатьох університетів України характерні типові стратегічні цілі.

Наявність стратегічних цілей засвідчує стратегічний процес, тобто стратегічні цілі розкривають те, якими будуть прогресивні зміни через конкретні відрізки часу, розкривають шлях університету до майбутнього, характеризують динаміку зрушень на освітньому ринку [2, с. 51].

Ми виокремили найбільш популярні стратегічні цілі з підвищення якості освіти, які задекларовані у стратегіях розвитку та стратегічних планах вітчизняних університетів.

Стратегічна мета 1 – створити й розвивати нові освітні технології для надання майбутнім фахівцям найсучаснішого рівня освіти шляхом підтримки й розвитку науково-педагогічних шкіл і продуктивних ідей, створення підручників і навчальних посібників, що відображають сучасні досягнення науки.

Стратегічна мета 2 – створити навчально-методичну базу для запровадження нових освітніх стандартів.

Стратегічна мета 3 – залучати до навчального процесу провідних учених із зарубіжних і вітчизняних навчальних закладів.

Стратегічна мета 4 – розробити принципи й методи мотивації співробітників університету до переходу на системні позиції забезпечення якості освітніх послуг, наукових і управлінських технологій.

Стратегічна мета 5 – забезпечити необхідний і достатній освітній та професійний рівні всіх співробітників університету з метою ефективної побудови і запровадження системи управління якістю надання освітніх послуг.

Стратегічна мета 6 – встановити партнерство університету з дослідницькими навчальними закладами України та різних країн світу, науковими установами та підприємствами шляхом створення спільних сертифікатних програм для підготовки фахівців.

Стратегічна мета 7 – активізувати участь університету в міжнародних програмах академічної мобільності.

Стратегічна мета 8 – забезпечити успішне входження випускників на ринок праці шляхом поєднання теоретичного і прикладного аспектів навчання, підвищення якості та ефективності виробничої практики студентів, посиливши в цьому напрямі співпрацю з бізнесом, державними установами та неурядовими організаціями.

Стратегічна мета 9 – розвивати та удосконалювати наскрізну систему моніторингу і підвищення якості підготовки фахівців.

Стратегічна мета 10 – забезпечити підвищення стандартів навчання в університеті за рахунок впровадження у навчальний процес досвіду найкращих світових навчальних закладів.

Стратегічна мета 11 – розробити і впровадити програми обмінів та подвійного диплому з провідними університетами світу, підготовки аспірантів.

Стратегічна мета 12 – забезпечити розвиток інноваційної освіти з використанням міждисциплінарних, проблемно і проєктно орієнтованих технологій на основі впровадження гнучких програм підготовки фахівців, розроблення нових навчальних курсів на основі результатів науково-дослідних робіт за пріоритетними напрямками науки і техніки, а також навчальних курсів іноземною мовою.

Стратегічна мета 13 – удосконалювати систему контролю якості підготовки фахівців, яка включає незалежний моніторинг залишкових знань студентів старших курсів з фундаментальних, професійно орієнтованих і фахових дисциплін, а також оцінку рівня володіння ними інформаційними технологіями та іноземною мовою; контроль якості дипломних проєктів і робіт випускників; соціологічну оцінку якості підготовки випускників роботодавцями.

Стратегічна мета 14 – забезпечити участь університету у національних і світових рейтингах, розширити членство університету в міжнародних організаціях/проєктах з можливістю залучення студентів до світового освітнього простору і надання їм можливості пройти навчання у провідних іноземних закладах освіти шляхом отримання грантів та стипендій міжнародних організацій та фондів.

Стратегічна мета 15 – розробити «дорожню карту» щодо забезпечення якості освіти в університеті.

Стратегічна мета 16 – здійснювати незалежний зовнішній аудит освітнього процесу в університеті.

Стратегічна мета 17 – забезпечувати участь роботодавців в експертизі освітніх програм на етапі їх створення та під час періодичного оновлення.

Стратегічна мета 18 – розширити перелік конкурентоспроможних освітніх (освітньо-професійних та освітньо-наукових) програм і забезпечити високу якість їх змісту.

Стратегічна мета 19 – забезпечити якісний склад науково-педагогічних працівників, постійно підвищувати рівень ефективності підготовки наукових кадрів, організувати стажування, підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу.

Стратегічна мета 20 – здійснювати аналіз стану працевлаштування випускників відповідно до отриманих ними спеціальностей.

Нами визначена частота вживаності вищезазначених стратегічних цілей з метою виявлення найважливіших стратегічних напрямів вітчизняних закладів вищої освіти.

Як видно на рис. 1, найбільше значення отримали такі показники: стратегічна мета 7 (78%), стратегічна мета 10 (85%), стратегічна мета 17 (88%). З огляду на це можемо зазначити, що вітчизняні університети прагнуть до розвитку академічної мобільності, підвищення стандартів навчання в університеті за рахунок впровадження у навчальний процес досвіду найкращих світових навчальних закладів та залучення роботодавців до освітнього процесу. Орієнтація на потреби роботодавців має найвищий показник. Така ситуація пояснюється тим, що заклади вищої освіти

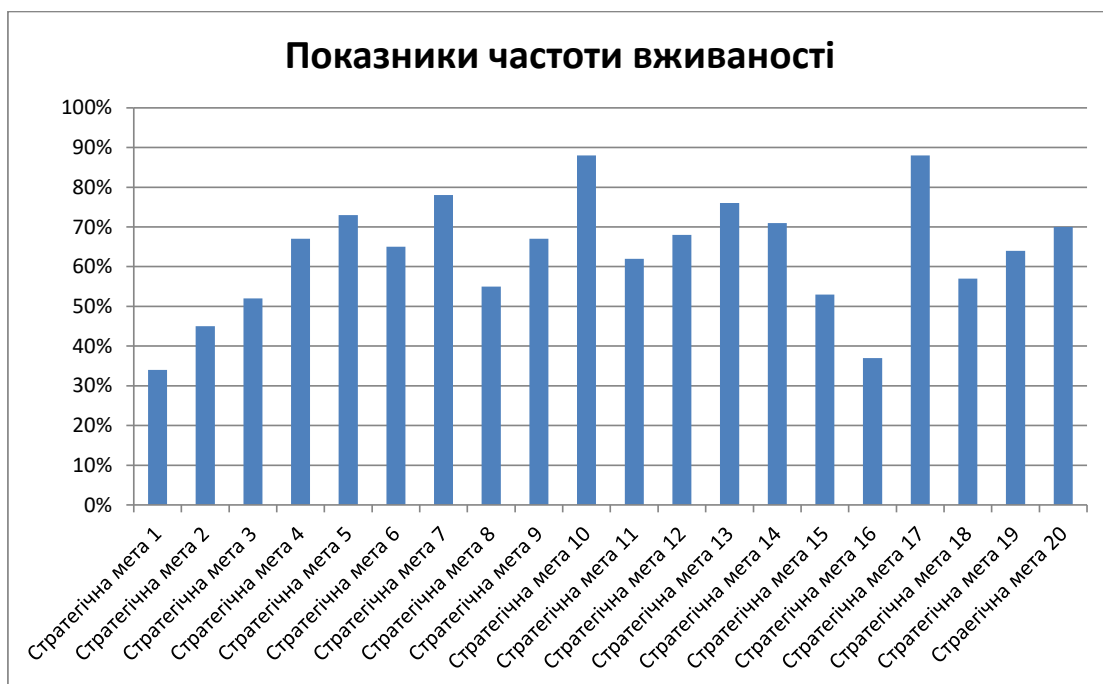

Рис. 1. Частота вживаності стратегічних цілей з підвищення якості освіти вітчизняних університетів

мають сприяти своїм випускникам бути затребуваним на ринку праці завдяки отриманню необхідних компетенцій у стінах університету.

Світова тенденція руху до нової якості вищої освіти виявляється через наростання комплексного, системного, міждисциплінарного й інтегрального характеру вимог до рівня підготовки випускників вищої школи для виконання ними як професійних, так і соціальних ролей в суспільстві [3, с. 7].

Вивчення найкращих світових практик колективом університету дозволить не тільки підвищити якість освітніх послуг, а й сприятиме підвищенню конкурентоспроможності самих викладачів, а також покращенню їхнього іміджу в науковому середовищі. Маємо зазначити, що найбільш популярною стратегічною метою щодо підвищення якості освіти серед зарубіжних університетів, які займають високі позиції в світових рейтингах, є збільшення інноваційних досліджень, в яких будуть брати участь студенти спільно з викладачами.

Ми погоджуємося з розробниками стратегій вітчизняних університетів, що саме розвиток академічної мобільності студентів зумовлює підвищення якості процесу підготовки професіоналів, висококваліфікованих спеціалістів. О. Кондур зазначає: «Академічна мобільність глобального контексту стає більш вагомим чинником сприяття та надання випускникам перспективно-стратегічних компетентностей реагування на зиски від глобального (трансграничного) до локального (інституційного). Відкритість і прозорість систем глобальної та внутрішньої мобільності освіти й дослідництва має глобальні, регіональні й національні масштаби. Відбувається активізація навчально-наукової інноватики» [1, с. 47].

Проте у стратегіях розвитку деяких університетів зазначаються більш конкретні стратегічні цілі, наприклад, такі: розробити дієві механізми залучення підприємств та їх фахівців до вдосконалення навчальних програм і навчального процесу; забезпечити підвищення стандартів навчання в університеті за рахунок впровадження у навчальний процес досвіду найкращих світових навчальних закладів; забезпечити вдосконалення науково-методичної та організаційної бази щодо прийому та навчання іноземних студентів; розширити проведення соціологічних досліджень серед студентів щодо покращення якості навчання; проводити анкетування студентів «Викладач очима студентів» після завершення вивчення кожної навчальної дисципліни; в основу навчальних програм покласти інноваційні авторські курси, впроваджувати елементи проблемно орієнтованого навчання (problem-based learning) з метою розвитку творчого, критичного мислення студентів та набуття ними професійних навичок.

Безумовно, усі зазначені стратегічні цілі мають орієнтувати діяльність колективу викладачів

на підвищення якості надання освітніх послуг. З метою визначення стратегічних напрямів щодо підвищення якості освіти у Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка було здійснено опитування студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів. У ході опитування були виявлені пріоритетні напрями стратегічного розвитку університету щодо підвищення якості освіти та визначені стратегічні завдання.

Стратегічна мета 1 – розробити освітні програми, за якими в університеті здійснюється підготовка фахівців, відповідно до Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (EQF) і потреб ринку праці та запитам роботодавців.

Стратегічні завдання до стратегічної мети 1:

- розробити освітні програми для надання майбутнім фахівцям сучасного рівня освіти; створити підручники й навчальні посібники, що відображають сучасні досягнення науки. Відповідальними є такі особи: завідувачі кафедр, гаранті освітніх програм;

- здійснювати моніторинг ринку освітніх послуг і ринку праці з метою мобільного реагування на їхні потреби. Відповідальними є такі особи: навчально-методичний відділ, завідувачі кафедр, гаранті освітніх програм;

- забезпечити поєднання теоретичного й прикладного аспектів навчання, підвищити якість та ефективність виробничої практики здобувачів вищої освіти, посиливши співпрацю з бізнесом, державними установами й неурядовими організаціями, залучивши фахівців-практиків до освітнього процесу. Відповідальними є такі особи: завідувачі кафедр.

Стратегічна мета 2 – створити дієву внутрішню систему забезпечення якості освіти (ВСЯО) на засадах стандартів ESG шляхом формування індикаторів, які дозволять оцінити й підтвердити якість освіти, та підтримки її подальшої роботи й удосконалення.

Стратегічні завдання до стратегічної мети 2:

- запровадити в університеті політику із забезпечення якості на основі стандартів ESG. Відповідальними є такі особи: ректор університету, проректори з науково-педагогічної роботи, директори навчально-наукових інститутів, декани факультетів;

- розробляти освітні програми із залученням викладачів, студентів та інших стейкхолдерів. Відповідальними є такі особи: завідувачі кафедр, гаранті освітніх програм;

- упроваджувати студентоцентричне навчання, яке поважає й ураховує різноманітність студентів та їхні потреби, уможлиблюючи гнучкі навчальні траєкторії; підтримувати відчуття автономності студента, водночас забезпечуючи йому відповідний супровід і підтримку з боку викладача; створити належні процедури забезпечення якості

для оцінювання та розгляду пропозицій і звернень студентів. Відповідальними є такі особи: директори навчально-наукових інститутів, декани факультетів, завідувачі кафедр, викладачі;

- забезпечити відповідність професорсько-викладацького складу вимогам стандартів ESG; сприяти можливостям для професійного розвитку викладачів; заохочувати наукову діяльність для зміцнення зв'язків між освітою та дослідженнями, а також інновації в методах викладання та використанні нових технологій. Відповідальними є такі особи: директори навчально-наукових інститутів, декани факультетів, завідувачі кафедр.

Стратегічна мета 3 – здійснювати внутрішній й зовнішній контроль якості освітнього процесу, упроваджувати систему менеджменту якості освіти університету, сприяти інтеграції в європейський освітній процес.

Стратегічні завдання до стратегічної мети 3:

- розробити прозору систему внутрішнього контролю якості освітнього процесу. Відповідальними є такі особи: навчально-методичний відділ, навчальний відділ;

- розробити принципи й методи мотивації співробітників університету до переходу на системні позиції забезпечення якості освітніх послуг. Відповідальними є такі особи: навчально-методичний відділ, навчальний відділ;

- здійснювати регулярний моніторинг освітніх програм, спрямований на забезпечення їх ефективної реалізації та створення в університеті сприятливого навчального середовища. Відповідальними є такі особи: навчально-методичний відділ, навчальний відділ;

- створювати умови для позитивної динаміки якості освіти відповідно до вимог зовнішнього оцінювання закладів вищої освіти. Відповідальним є ректорат;

- забезпечувати участь роботодавців у процесі навчання студентів в університеті (викладання спецкурсів, керівництво практикою, керівництво/співкерівництво курсовими, дипломними, магістерськими роботами). Відповідальні такі особи: завідувачі кафедр.

Стратегічна мета 4 – здійснювати аналіз та оновлення наявного спектру спеціальностей університету, досягати високого рівня підготовки за кожною спеціальністю.

Стратегічні завдання до стратегічної мети 4:

- забезпечити оновлення освітніх програм з використанням міждисциплінарних, проблемно і проєктно орієнтованих технологій; на основі впровадження гнучкості щодо вибору форм освіти відповідно до потреб ринку праці, споживача та умов переміщеного ЗВО розвивати технології дистанційного навчання; розробляти нові освітні компоненти, урахувавши результати науково-дослідних робіт за пріоритетними напрямками науки й тех-

ніки. Відповідальні такі особи: завідувачі кафедр, гаранті освітніх програм, викладачі;

- здійснювати ліцензування та акредитацію сучасних освітніх програм для забезпечення потреби в навчанні всіх вікових груп громадян за принципом Life Long Learning. Відповідальні такі особи: завідувачі кафедр, гаранті освітніх програм;

- поширювати практику навчання з можливістю вибору студентами навчальних дисциплін. Відповідальні такі особи: завідувачі кафедр.

Зазначені стратегічні цілі та стратегічні завдання сприяють досягненню світового рівня якості освіти і наукових досліджень університету, удосконаленню та підвищенню ефективності використання матеріально-технічної бази, створенню внутрішньої системи забезпечення якості освіти, посиленню зв'язків та інтеграції з провідними науковими, науково-дослідними, виробничими організаціями України, Європи та світу.

Висновки. Підвищення якості освіти вітчизняних університетів сприятиме їхньому виходу на лідерські позиції у підготовці та забезпеченні конкурентоспроможності фахівців різних галузей, удосконаленню якості навчально-методичного забезпечення, приведення його у відповідність до вимог підготовки висококваліфікованих фахівців на основі підвищення наукоємності та професійно-практичного спрямування дисциплін. Визначено основні стратегічні напрями університетів України, до яких віднесено такі: удосконалення внутрішньої і зовнішньої системи забезпечення контролю якості навчального процесу, що включає дотримання галузевих стандартів, ліцензування та акредитацію напрямів і спеціальностей, державну атестацію випускників, участь у державних та міжнародних рейтингах; залучення роботодавців до участі в підготовці навчальних програм, узгодження з ними освітніх і професійних стандартів; дотримання індивідуалізації та диференціації навчання обдарованої молоді; упровадження інноваційних технологій та використання в навчальному процесі досягнень вітчизняних і зарубіжних освітніх технологій.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі стратегічних цілей провідних університетів України та зарубіжних університетів, які займають високі позиції у світових рейтингах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кондур О.С. Система професійної підготовки майбутніх фахівців із якості освіти у закладах вищої освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2019. 532 с.
2. Кравченко О.І. Моделювання стратегічного розвитку університету : монографія. Харків : Вид-во : Іванченка І.С., 2017. 398 с.
3. Управління якістю освіти: досвід та інновації : колективна монографія / за заг. ред. Л.Л. Сушенцевої, Н.В. Житник. Дніпропетровськ : ІМАпрес, 2014. 462 с.